

4. září 2012

Oponentský posudek na diplomovou magisterskou práci

Zuzany Hlucháňové:

Nespatřené tělo: hledání literární podoby queer těla v románech Jeanette Winterson

Předkládaná diplomová práce Zuzany Hlucháňové patří podle mého názoru do kategorie vynikajících. Její nejsilnější stránkou je bezesporu kvalitně zpracovaná teoretická část, úctyhodná šíře diskutované odborné literatury a vynikající interpretační schopnosti autorky, jež se v průběhu práce projevují bravurní genderovou analýzou vybraných literárních děl. Práce se dále vyznačuje jasnou a konsistentní strukturou, artikulační a argumentační vysokou kvalitou a detailně genderově zpracovanou empirickou částí. Na základě výchozí otázky, „jakými prostředky Jeanette Winterson znázorňuje queer tělo“, se autorka odvážně a přesvědčivě pouští do literární analýzy dvou zásadních románů zmíněné autorky *Written on the Body* a *The Passion* s cílem prozkoumat a analyzovat konstrukce (podivného) těla z neheterosexuální perspektivy. Konkrétně se ptá, jaké literární prostředky Winterson volí, abychom mohli spatřit queer tělo, jak jej popisuje, jaký prostor těmito procesy a prostředky otevírá, a jaké to má důsledky. Poměrně ambiciózně také postuluje, že pokud queer tělo může „krystalizovat v literárním textu, může schopnost jeho spatření otevřít možnost jeho artikulace v sociálním prostoru.“ (3)

Autorka je ve všech směrech a na všech rovinách své práce dobře a kompetentně vybavená, teoreticky na výši (a to jak v oblasti genderové teorie, tak v oblasti literární, jak dokládá propracovaným a efektivním propojováním literárně-kritické a genderové diskuse), impozantně sečtělá a interpretačně silná. Výsledná práce je tedy velmi čtivá a analyticky vynikající. Úvod (stejně jako závěr, který se dokonce zaobírá i sebekritickou úvahou o limitech práce) považuji u diplomové práce za zcela mimořádný ve své schopnosti prolnout kladení základních otázek práce a jejich úvodní teoretizaci s koncepčním představením Winterson a jejího stylu psaní, a zároveň s určitým představením a zakomponováním výsledných interpretací a výsledků empirické části práce. I když celkově tedy považuji práci za velmi přesvědčivou, koncepčně, argumentačně i stylisticky silnou a tematicky originální, jako oponentka práce se ve svém posudku samozřejmě zaměřím na její slabší místa a limity, které by mohly být pro práci navzdory její kvalitě inspirativní.

Kapitola 2 zasazující dílo Jeanette Winterson do kontextu postmoderní literární tradice a britského psaní je podle mého názoru vynikající. Strukturálně bych nicméně upřednostnila představení reálií a osobního kontextu autorky na začátku této kapitoly a nikoliv až téměř na jejím konci (15-16). Pokud čtenář/ka Winterson a její dílo nezná, bylo by pro něj či ní jisté důležité a přínosné mít tyto informace k dispozici předtím, než se autorka pouští do kontextualizace Winterson jako postmoderní autorky. Takto postavená struktura také samozřejmě nabourává plynulý tok druhé kapitoly, která se po vydařených a celkem náročných kontextuálních pasážích namísto argumentační kulminace najednou vrací k tomu (a poprvé v celé práci zmiňuje), že „J.W. se narodila v Manchesteru roku 1959...“

(15). Strohé představení Winterson a její tvorby, které je prezentováno encyklopedickým stylem a navíc ukončuje celou pasáž o „Winterson jako britské spisovatelce“ bez jediné řádky shrnutí či komentáře, působí narušujícím dojmem a pokud se autorka rozhodne svou práci publikovat (což bych jinak doporučila ke zvážení), určitě by tuto pasáž měla přestrukturovat.

Z citace srovnání Woolf a Keatse v druhé kapitole mi nutně nevyplývá, že Winterson „konotuje lesbismus s nemocí“ (13). Když Winterson hovoří o „fyzických obtížích“ Woolf, osobně je v kontextu této citace asociuji s jejím duševním rozpoložením a následnou sebevraždou a nikoliv s její sexualitou. Takové čtení ale zcela mění interpretaci a argumentaci autorky. Podle mne uvedená krátká citace, v níž Winterson argumentuje, že „tvorba ... není náčrtem pohlaví, sexuality, psychického a fyzického zdraví“ neposkytuje dostatečný důkazní materiál pro autorčinu argumentaci o „přínejmenším ambivalentním“ vztahu Winterson k lesbické literární tradici a jejím „zesměšňování“ (13). Souhlasila bych s názorem, že „sexualita je řazena na stejnou rovinu se zdravotními dispozicemi“ (ve smyslu výčtu kategorií identity, jež údajně neovlivňují tvorbu) a беру jako oprávněnou i kritiku autorky o polemice o „osobním a uměleckém“ a „osobním a politickém.“ Podle mého názoru z toho však rozhodně nevyplývá, že „fyzické obtíže“ v citátu se vztahují s lesbické identitě, že Winterson tím posměšně glosuje lesbickou literární tradici, a už vůbec ne, že autorka konotuje lesbismus s nemocí.

Teoretickou kapitolu považuji za velmi zdařilou, kompetentní a dokazující impozantní záběr odborné literatury, uchopení genderových konceptů a schopnost s nimi analyticky pracovat. Pouze bych zde poukázala na existenci vynikající diplomové práce bývalé studentky FHS UK v Praze Mgr. Magdaleny Górské z roku 2006 *Ustavování a hranice těla: pojetí tělesnosti u Judith Butler* (která byla oběma posuzovateli hodnocena jako zcela mimořádná, oponent Josef Fulka práci považoval dokonce za dosahující doktorandských kvalit), a jež obsahuje velmi podobné diskuse tělesnosti, pohlaví, genderu a sexuality u Judith Butler, kterými se zabývá i tato práce. Autorka věnuje diskusi a interpretaci Judith Butler ve své práci poměrně velký prostor a její heterosexuální matici dokonce využívá jako centrální koncept pro svou analýzu díla Jeanette Winterson. Je tedy docela škoda (i vzhledem k tomu, že se jedná o práci na stejné fakultě), že autorka diplomovou práci své kolegyně Górské ani nevyužívá ke své práci, ať již jako inspiraci či příležitost k produktivní polemice, ani ji dokonce vůbec neodkazuje v seznamu literatury. I když se jedná o diplomovou práci a nikoliv odborný publikovaný text, jsem přesvědčená, že autoři a autorky nových diplomových prací by měli mít přehled o práci svých bývalých kolegů a kolegyně, neboť se často zajímavě překrývají a doplňují, a navíc se někdy jedná o práce stejně originální a přínosné, jako jsou ty jejich (což se právě děje i v těchto dvou případech).

V analytické části nepovažuji za nutné opakovat myšlenky představené a rozvedené v předchozích částech práce. Např. strany 46-48, vysvětlující historiografickou metafikci a zasazující Winterson do kontextu britské postmoderní literární tradice, jsou pouhou redundancí textu z druhé kapitoly, jež nepřináší nic nového, ani tyto koncepty nevztahuje k románu samotnému (k tomu se vrací až následující pasáž). Podobně je tomu i s opakováním pasáží vysvětlujících koncepty palimpsestu a heterosexuální matrice (68-70). Na celé straně 68 navíc není zcela jasné, čím jsou vlastně představované argumenty o hranicích těla v kontextu palimpsestu. Jsou autorčiny vlastní, patří Judith Butler, nebo s nimi přišla Leigh Gilmore? Celkově je však analytická práce vynikající a plná překvapivých a originálních momentů, jako je např. brilantní srovnání obrazů prožitků (stejnopohlavní) intimity u Virginie Woolf a Jeanette Winterson (71-72).

Určitý limit práce a potenciál pro její prohloubení či rozvinutí vidím v diskusi politiky překladu a jazykových voleb. Autorka v úvodu uvádí, že její práce využívá „genderově senzitivního jazyka“ (a jako příklad uvádí termín vypravěč/ka). Na druhou stranu argumentuje, že termín „queer překládá tam, kde by působilo jeho spojení do českého sousloví neobratně“ (7). Naopak práce nepřechyluje ženská příjmení, což autorka evidentně považuje za zcela standardní rozhodnutí, jež není třeba vysvětlovat (a což by nicméně jiní literární kritici či kritičky označili za „neobratné“ či dokonce přímo špatné rozhodnutí...). Nabízí se tedy otázka, z jaké pozice či z jakého pohledu by termín queer v sousloví s jiným pojmem (či jako sloveso, což je další uvedený příklad toho, kdy autorka termín queer překládá), působil „neobratně“ a zda určitá „neobratnost“ není nevyhnutelnou a možná i žádoucí součástí posunu k genderově citlivému jazyku a neheteronormativnímu vnímání světa kolem nás. Vzhledem k tomu, o jak zásadní otázku v celé práci jde, zejména při možné aplikaci literární analýzy do sociálního kontextu a pro zkoumání politických důsledků a možností zviditelňování a zhmotňování nevyřčeného, mi v práci chybí systematictější, důslednější a hlubší diskuse právě vyjadřovací a překladové politiky, jazykových možností, mocenských „termínových“ pozic, a politiky jazykové volby a jejích důsledků. Na stranách 20-22 autorka sice významy a české překlady termínu queer představuje a diskutuje v kontextu historického vývoje queer hnutí, chybí zde však její vlastní interpretace a pohled na práci s těmito termíny. (Osobně si také nejsem jistá, zda překlad „podivný“ všude v práci funguje tak, jak autorka zamýšlí. Např. na straně 58, po pasáži, kdy autorka přesvědčivě analyzuje tělesné možnosti a proměny Villanelle poté, co vkročí na vodní hladinu benátského Grand Canalu, a pasáž končí právě tím, že tělo Villanelle „je podivné“, si myslím, že v tuto chvíli je český termín „podivný“ tak mnohovýznamný, že k vyjádření zamýšleného efektu by se sem daleko lépe hodil samotný termín queer. Podobně je tomu na str. 89, kdy autorka používá termíny podivný a queer, jež jinak definuje jako synonyma, vedle sebe: „... významy, kterými je toto podivné, queer tělo obdařeno.“)

Po pečlivém přečtení celé práce si na závěr nemohu odpustit malou, ale podle mého názoru podstatnou, kritickou poznámku. Vzhledem k tématu práce a s ohledem na to, že v práci jako celku je produktivně cítit citlivé, kritické a podnětné vedení vedoucí práce, je s podivem a dost nepochopitelné, že autorka v práci nevyužívá ani jeden (!) z publikovaných či připravovaných textů Kateřiny Kolářové, jež se teorií hendikepu a konstrukcemi queer těla a jeho čtením zabývají – a to zejména právě v sociálním kontextu, k němuž autorka váže ambice své literární analýzy (3). Jediným odkazem na vědeckou práci Kateřiny Kolářové je její rozhovor s Jeanette Winterson publikovaný v časopise *Souvislosti* v roce 2003, který nicméně autorka v seznamu literatury přisuzuje Winterson samotné (překlad tohoto rozhovoru, který evidentně probíhal v angličtině a nikoliv v češtině, navíc necitací Kolářové, zřejmě nezáměrně, přisuzuje zase sobě). Navíc v hlavním textu práce ani napoprvé neuvádí celé jméno vedoucí své práce, což je nepatřičné a působí to přinejmenším rozpačitě, str. 12-13. Přitom zejména druhá kapitola empirické části analyzující limity a možnosti „nemocného“ těla ve *Written on the Body* (kterou osobně považuji, v tom nejlepší smyslu slova, za ještě lepší a silnější než část o *The Passion*) si o odkazy na práci dr. Kolářové přímo říká (74-80)...

Celkově se jedná o kvalitativně vynikající a stylisticky mimořádně čistou práci, kterou jednoznačně doporučuji k obhajobě a jako výchozí hodnocení pro obhajobu navrhuji známku výborně.

Věra Sokolová, Ph.D., oponentka práce